

Zsigmond Emese

Életigenlő világkép és erkölcsi rend a magyar nyelvben és népi műveltségben

A vér hordja a test öröklését,
a nyelv a lélekét
Németh László

Egytest a mi hazánk

Hiába vallja hittel és máig ható érvénnyel Babits a fejezetcímül választott igazságot:

*A haza, a haza egyenlő volt mindig
ezer év óta már, és mindig az marad,
mert nem darabokból összetákolt darab:
egytest a mi hazánk, eleven valami!
Nem lehet azt csak úgy vagdalni, toldani.*

Van-e még nemzet, akinek száz évig sem ér az emlékezete, országhatárig sem a birtoktudata? Még nem telt el 90 év, és bizony már sokan vannak magyarok a csonka országban és az elcsatolt részeken egyaránt, akik beletörődtek, akik természetesnek és megmásíthatatlannak fogadják el ezt a csonkaságot, akiknek már nem fáj Trianon.

Van Kecskeméten egy szobor, amely a haza térképe fölé hajló Széchenyi Istvánt ábrázolja. Az érc térkép szélei lehajlanak az asztalról – így jelzi a képzőművész, hogy Trianon óta egyharmadára zsugorodott Széchenyi Magyarország.

Pedig az elmúlt húsz évben kaptunk még néhány esélyt, de Magyarország vezető politikusai mindeniket elszalasztották. Hatalmi érdekeiknek megfelelő alapszerződések, elvtelen parlamenti szavazások és a meghamisított december 5-i népszavazás szabóollójával újra és újra lenyisszantották a lehajló térképrészeket. Kevesen vannak, akik azon fáradsz, hogy felemeljék, helyükre igazítsák őket, emberi és közösségi kapcsolatok ezer kötelékével kössék össze, ami összetartozik.

Akik tisztán látnak az Anyaországban már rég felismerték: a régiók magyarsága felé fordulva nemcsak gyarapítanak, hanem maguk is gyarapodnak. Mint már annyiszor történelmünkben, a veszélyeztetett végek menedékké válnak, a romlott középnek ép karéjává. Panaszkodóiból biztatóvá.

Ne féljete, testvéreink a belső hazában: az éjfél nemcsak az éjszaka legsötétebb pillanata, hanem egyben a hajnal kezdete is. A 90 évnyi kisebbségi lét meg-

tanított minket becsülni és védeni magyarságunkat, vallásunkat, értékeinket. Aki nem éli, nem is érti, és tanácstalanul áll a szociológiai felmérés eredménye előtt: miszerint a többségi és jólétben élő közösség sokkal borúlátóbb, közömbösebb, hitetlenebb, mint a kisebbségben, nélkülözésben élő. Kisebbségben erősebb a nemzeti tudat és büszkeség, a pozitív viszonyulás, az optimizmus. Az említett felmérés (Nagy Attila: Olvasási kultúra és nemzeti azonosságtudat, in: Magyar olvasáskultúra határon innen és túl, Közép-Európa Intézet, Budapest, 1993) szerint a székelyek egyharmada feltételek nélkül bízik jövőjében, erős a felelősségérzete, úgy érzi, „rajta is múlik” a közösség sorsa. Akár a székértábor: befele nyitott, kifele zárkózott. A nehéz sorsnak megtartó ereje van. Erre utal Cs. Szabó László gondolata: *Erdély kicsi, bizonytalan és veszélyes ország volt, ecettel és vérrel etette fiait, ápolni nem tudott s néha még eltakarni sem, szemfedőnek is keskeny volt. Aki ezt a szülőföldet szereti, a legnehezebb emberi sorsot szereti.*

Gyertek hozzánk élő hagyományt, hitet, bizakodást, tiszta vizet meríteni.

Ember nem alkothat nagyobbát, mint embert

Igaz a görög bölcsesség, akár a szülői, akár a nevelői hivatásra értjük. Hiszen embert alkot a szülő, amikor igent mond az élet legszentebb parancsának, a gyermek születésének, és embert alkot a nevelő is, amikor formálja, alakítja a reábizott gyermeket.

Illyés Gyula szerint nincs visszataszítóbb, mint a kevés tudás gőgje. És tegyük hozzá: kártékonyabb sincs. Kicsinyke tudásának dolyfével az ember bő háromszáz éve sorra felrúg minden törvényt, felbontja a Teremtővel, a természettel, a közösséggel és önmagával kötött szerződéseit. Szó szerint *szertelenül*, rendezettség nélkül cikázik a mindenség falai között. Az ember elfelejtette, amit minden fa, virág és oktalán állat tud: azért született, hogy az életet továbbadja. Az ötödik elem című amerikai film – a gyártókra és a műfajra korántsem jellemző módon – helyesen használja az ősképeket, és sok fontos üzenetet fogalmaz meg. Nyomatékkal hangzik el benne: *az idő nem fontos, csak az élet számít.*

Vajon érzi ezt az ifjú házaspár, amikor vég nélkül tervez, számítgat, aggodal-maskodik? Vajon gondjai között hányadik az élet folytatása: a gyermekvállalás? Sikerért kapkodó világunkban a legkönnyebb és legnagyszerűbb „sikerélménytől” fosztja meg magát a gyermeket nem akaró család. Hiszen minden születő új élettel a teremtés csodáját élheti át az emberpár. Inas lehet a bennünket maga képére teremtő Isten műhelyében.

A karrierjét, a kényelmét, az alakját féltő asszony a gyermekáldás elutasításával legnagyobb hatalmáról, rangjáról mond le: hiszen egyedül ő lehet kapu, melyen át a lélek a földi világba lép, kehely, forma, amelyben testet ölt a szeretet. Ennél dicsőbb és fontosabb szerep, feladat nincs.

Sok szempontból téves a manapság egyre többek által 35-40 éves korra halasztott gyermekvállalás. És akár későn, akár idejében érkezik gyermekünk, két éves korában, sőt már korábban is rohanunk vissza dolgozni. Én most csak

egyét gondolnék végig e jelenség szomorú következményei közül. Legteljesebb éveinket a szakma, a karrier építésére szánjuk. Gondoljuk el: micsoda nemzedékek növekednének fel, ha gyermekeinkbe építenénk bele azt a szellemi, lelki energiát, amit a munkahelyünkre, a pályánkon való haladásra vagy a pusztá megélhetésre szánunk.

Szépen hangzik, de bizony agyonkoptatott, kiüresedett és megtévesztő a jelző: a nemzet sorsa az anyák méhében dől el. Mert ahhoz, hogy az erdélyi román vagy a koszovói albán példa, a gyermekekkel való honfoglalás megtörténhessék, az anyák és – persze – az apák fejében, szívében, a közösség értékrendjében kell az élet törvényének megfogannia. Ez pedig nem az anyákon, hanem a tanítókon, a papokon, a törvényeken, végső soron pedig a közösség szellemi és politikai vezetőin múlik. Az írástudók, a döntéshozók felelőssége, illetve árulása.

Érvként és okulásképp hadd álljon itt két, feladatához méltó, felelős döntéshozó példája.

Bethlen Gábort nem kellett meggyőzni a nevelés, az egyház és az iskola feletti szükséges voltáról. A Nagyenyedi Kollégium alapító okiratában így ír: *Miolta Isten kegyelméből fejedelmi állapotban vagyunk, mindenk felett arra vigyázni akarunk, hogy Istennek ecclesiája és annak veteményes kertje, az tisztességes scola gyámoltassék, tudván, hogy enélkül semmi állapotban való boldogság nem lehetne.* Ezeket megállapítva a Nagy Fejedelem a kollégiumnak és jószágainak szállást és maradást rendelt, és meghagyta, hogy *senki e közönséges jó dolgában akadályoskodni ne merjen!* A kollégium környékén megtiltotta a zajt okozó szekerek közlekedését, mert *a tanuló és tanító elme mindenk felett jó csendességet kíván. Kötelezővé tétetett az enyedi polgároknak, hogy a kollégium tanárait az utcán kalaplevéve köszöntsék.*

A huszadik századi magyar oktatás legnagyobb alakja, gróf Klebelsberg Kunó az erdélyi Magyarpécskán született. Tanügyminiszterként 1922 és 1931 között mindössze kilenc év alatt valósította meg máig ható, művelt középosztályt nevelő, Nobel-díjak sorát termő iskolaprogramját. Trianon közvetlen árnyékában az összetört, akkor is mélyponton levő nemzetnek az egyetlen kiutat mutatta meg. Szavai szerint: *Lehet egy nemzetet szegénnyé, koldussá tenni, de ha a nemzetben lakozó szellemi és erkölcsi erőket megtartani és gyarapítani képesek vagyunk, akkor a nemzet nincs elveszve, és mindent vissza lehet szerezni.* 4000 iskolát, 500 óvodát, 1500 könyvtárat alapított. Kiepitette a teljes falusi és tanyai iskolahálózatot. A tanítóknak lakást, társadalmi és ezzel szorosán összefüggő anyagi megbecsülést biztosított, a diákoknak élvezettel megtanulható, nemzeti tantervet. Gróf Klebelsberg Kunó reggelente e szavakkal lépett munkatársai közé az oktatási minisztériumba: – *Uraim, azzal a felelősséggel végezzük munkánkat, hogy ez itt a nemzetvédelmi minisztérium.*

Addig is, amíg az igazi megalakul, a család, az iskola öntörvényű mikrokozmoszában minden szülő, minden nevelő megalapíthatja a maga nemzetvédelmi minisztériumát.

Ahhoz, hogy a nemzet jövője az anyák kezében biztonságban legyen, el kellene érünk, hogy kislányaink nevelése ne óvodai számítógépes és angol kurzussal kezdődjék, halmazelmélettel, közgazdaságtannal folytatódjék, és reklámpszi-

chológiával, PR management-tel fejeződjék be, hanem képzésükbe férjen bele az altató dalocska, a gombvarrás vagy a szalagos fánk titka, a kamaszlázadás békés leszerelésének módszertana vagy annak művészete, hogyan őrizzük könynyedén és hatékonyan a házi tűzhely lángját – mondjuk 50 éven keresztül.

Ma elképzelhetetlen, hogy diplomás nő „csak” gyermekei nevelésének éljen. Mikes Kelemen 1725-ben a LXII. Levélben még másképp látja ezt: *Jól nevelt, jól oktatott, eszes leány asszonnyá változván a fiát szintén jól tudja nevelni, oktatni és tanítani, és aztot tehát az ország szolgálatjára alkalmazatossá tenni.*

Korunkban összekuszálódtak az asszony- és férfiszerepek. A feminizmus szívós harcok árán elérte, hogy a nők ne csak otthonuknak, hanem munkahelyüknek is rabszolgái lehessenek. Elérte azt, hogy a társadalom lebecsülje, a nők pedig megalázónak érzéik, hogy Ízisz papnőiként a tűz őrzését tekintsek életcéljuknak.

Gabriel García Márquez nagyszerű regényében, a Száz év magány-ban még helyükön vannak a dolgok. Ursula nagymama bölcs derűvel mondja: a nyugtalan, örökké újat kereső férfiak feladata, hogy előre vigyék a világ szekerét, a nőké, hogy szeretetükkel összetartsák, nehogy a nagy sebességtől szétessen. Ma minden felborult. Az amazon-természetű, vállalkozó, vezető, politikus hölgyek is röpitelni kívánják, még gyorsabban azt a szekeret. Szét is hull rövidesen. Kihűl a tűzhely, nem születnek meg a gyermekek. A harcra, erőpróbára teremtett férfiaknak egyre inkább szárnyát, kedvét szegi a sok konditeremben szálkásított, kőkemény üzletasszony. Szerepzavarukban otthon ücsörögnek gyesen, vagy a „nem házasodom meg soha” szingli-jelszót tűzik zászlajukra. Kalotaszegen már kor- és kórtünet a vénlegénység.

Keresztény értékrendünk helyét bálványok foglalták el: a pénz (Oscar Wilde szerint: *Ez annak a társadalomnak a válsága, amelyik tudja mindennek az árát, de nem ismeri semminek az értékét.*), a testi erő (nem a védelmező, hanem a támadó), a testi szépség (nem az egészséges, hanem a csábító). Épp ezért oly gyermek- és öregség-ellenes a mi korunk, mert mindkét életkor még vagy már híjával van a fizikai erőnek és az erotikának. Ezért a gyermek ma idejekorán felhívót akar lenni, az öreg groteszk igyekezettel fiatallá sminkeli, mütteti magát.

Téves magatartásmintákat követünk. A hölgy magazinok arra biztatnak: kényeztesd magad, megérdemled, jogod van hozzá. Hagyományunk, hitünk arra tanít: aki elveszejt magát, életet nyer. Add át önmagadat. Tanulj a magtól, mely feláldozza magát, hogy új életet teremjen.

Szerepzavarban szenvedő asszonyainknak, férfiuinknak a magyar oltárra kel-lene tekinteniük. A csiksomlyói Szűzanyára, a kolozsvári Szent Mihály-templom gótikus oltárára és sok hasonlóra szerte a Kárpát-hazában. Ott bezzeg nincs szerepzavar: középen sugárzik az anyaság mint a legfőbb érték, egységben a világmindenséggel. A Gyermekek karján tartó Babba Máriát a Nap, az örök Isten fénye ragyogja be, áldja meg, és a Holdon áll, annak minden élő sarjasztó, növe-lő, mindig megújuló erejére támaszkodik. Két oldalán az őt védő férfiak: Szent István, a bölcs törvénytevő és Szent László, a vitéz lovagkirály.

Értsük meg, építsük magunkba a magyar oltár üzenetét: csak az élet számít. Az asszonyok dolga, hogy szeretettel, a férfiaké, hogy bölcsességgel, bátorsággal óvják a gyermekben megtestesült életet.

Mindenen okulva tanít, s az élethez holtig gyűjti a kedvet

Tamási Áron szellemes, biztató szavai érvényesek népünk észjárására, hagyományos életformájára, egész tárgyi és szellemi műveltségére: a magyar köz-ség ép korában még tudott okulni, szeretett tanítani, és frissen csobogó kedvvel akart élni.

Most csupán azt merítsük ki e tiszta forrásból, ami témánkhoz illik: az élet igenlésének, az anyaság tisztelésének, a gyermekszerepnek néhány példáját.

Nyelvünk az emberizinktől kezdve, a csimotán át, a napsugaramig száz szóval becézi a gyermeket. A boldog anya pedig áldott állapotban, másállapotban van, várandós, viselős, bölcsőre hízó, de soha nem terhes. Az anyát és a gyermeket az egész közösség, de főleg az asszonyok óvták, kímélték, imával, rítusok védő-falával vették körül. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban, de bármelyik néprajzi gyűjtemény láttán ámulhatunk, és szégyenkezhetünk: a hajdani szülőnek, nagyszülőnek még futotta idejéből, ügyességéből, szeretetéből tulipános bölcsőre, hímzett pólyára, és futotta türelméből mesteri aprólékos-sággal kifaragott, megvarrt játékokra, kisszekérre, kislóra, babaruhára.

Eleink nem nyalták-falták csemetéjüket, nem hízelegtek neki, viszont ismer-ték és tiszteletben tartották életkori sajátosságait. A gyermek, mint Latinovits fogalmaz: *ezer-ágú, ezer-tövű, csodás, égből-jött, földre-pottyant, szárnyas-mez-telen.* Hétéves koráig még közel a Küldőhöz, Isten tenyerén van. A régiek nem rángatták le onnan: nem kapott semmilyen feladatot, a családi fészekből nem cipelték intézményes nevelédkbe, hiszen tudták, hogy még sem munka, sem tanulás nem kell neki, csak szeretet, otthonosság, játék és mese.

A mesét nemcsak évszázados csiszoltsága, formai-tartalmi tökéletessége mi-att szereti a gyermek minden más műfajnál jobban, hanem azért, mert megérzi, hogy a mese képi nyelven a Mindenségről vall, arról a Rendről, amiből még csak alig szakadt ki, aminek üzenete még ott zsong lelkében. Amíg hallja ezt a han-got, ösztönösen az egészség és az élet folytatásának törvényét követi. A népmese megerősíti benne ezt a tudást, a jó végső győzelmének biztos ígérteit.

Dr. Boldizsár Ildikó mesével gyógyít. S ez egyáltalán nem csoda, hiszen a mese kristálytiszta értékrendjére zilált korunkban nagyobb szükség van, mint valaha. A mai gyermek már nem a nagycsalád vagy a jólszervezett közösség biztonságos közegében nő fel. Naphosszat magára marad a képernyővel. A mese segít neki eligazodni a szüretlen információk és az önmegismerés káoszában. Nem azt üze-ni, hogy minden rendben van, hanem azt, hogy minden rendbe hozható.

Vegyük sorra népmeséink néhány kordivatnak ellentmondó, rendet teremtő üzenetét.

Áldozat nélkül nincs győzelem. A hőst nem az ölébe pottyant főnyeremény, hanem nehéz próbatételek sora avatja hőssé, melyek során nem kényezteteti, ha-nem legyőzi, feláldozza önmagát. Mint az anya, mint az apa, mint a mag.

Soha nem a nyers erő, a rámenős agresszivitás kap esélyt, hanem a bátorság, a kitartás, a segítőkészség.

Soha nem a csábító, önző, szeszélyes szépség hódít, hanem a szelíd, a jó, a lényegét-látó.

Soha nem az győz, aki a könnyebb utat, a legpompásabb lovat, a csillogó, új fegyvert választja. Vajon ki látja ma meg a küzdelmes útban a próbatételt, a roskatag gebében a táltost, a régi kardban, rozsdás páncélban a hagyomány erejét?

Kedves édesapám... szól a hős, hiszen népmeséink tisztelik az öregeket. Tudásuk nem túlhaladott, nem legyintésre méltó, lassúságuk nem teher.

Ami számunkra ezúttal a legfontosabb: meséink akár gyermekvállalási-reklámok is lehetnének. Akár király, akár juhász, a család akkor a legboldogtalnabb, ha nem születik gyermeke. De valamennyien addig sírnak-rínak, epekednek, amíg az Isten meg nem ajándékozza őket eggyel vagy tizenkettővel. Akár virágból, akár borsszemből, akár pipakupakból terem, a gyermek annyi örömet, szerencsét, gazdagságot hoz a családba, hogy csodájára jár a világ. Akinek pedig eleve annyi gyermeket ad az Isten, mint a rosta lika, sőt eggyel még annál is többet, a világért sem mondaná, hogy elég, inkább elindul, hogy keresztapa és egy karéjjal nagyobb kenyér után nézzen. Mert ha az Isten gyermeket ad, kenyeret is ad hozzá.

E hitünket rég elveszítettük. Elsorvadt a belőle született hagyomány is. Pedig ha sikerült volna megtartanunk, e hagyomány megtartott volna minket. Tamási Áron tudta ezt: *Könyvet kellene írni a népi életformának ezeréves lelki és testi szerkezetéről... Névtelen emberi mű, mint a nyelv. Nem kezdetet lát a születésben és nem véget a halálban, hanem csak személyi változást mind a kettőben. S nemcsak az embernek emberhez való kapcsolatát szabályozza, hanem a szövetséget, melyet a természettel s az Istennel mindnyájunknak meg kell kötnünk. Olyan életforma ez, melyben a közösség az első és legfőbb személy, s lelkében változatlan, csupán az atyák és a fiak cserélik egymást. Meg kéne írni ennek a formának a testi és lelki szerkezetét, hogy a nemzet, mely országokban és osztályokban él, eszmélkedjék rajta, és lélekben egyetlen személy legyen.*

Ép nyelvben ép lélek

Mielőtt teremtő erejű kincsünk, anyanyelvünk gyermeket és jövőt varázsló erejét hívnánk elő, hadd bontsunk le még egy bálványá merevedett, bénító súlyú kijelentést: beszélni nehéz.

Pécsy Blanka és Deme László munkája iránti teljes tisztelettel – vitatkozom a mozgalom nevével. A nyelvi igényességre vezető szándék, mely létrehozta a Beszélni nehéz köröket, versenyeket, rádióműsort igen nemes, de a név elriasztó, különösen a kisebbségi kétnyelvűség körülményei között. 90 éve a többségi nemzet, 45 éven át a kommunista diktatúra igyekezett bennünket a „ne szólj, szám, nem fáj fejem aggjaivá” némitani. Itt az ideje, hogy szólásra biztassuk közösségünket. Persze a közmondásnak is igaza van, okosan, megfontoltan, de szóljon végre a szánk.

Ott, ahol az anyanyelv használatát ezer külső erő köti gúzsba, aligha szerencsés azzal biztatni nyelvi közösségünk elcsellengő tagjait, hogy magyarul beszélni reménytelenül nehéz. Ezen a csapáson a nyelvművelés hovatovább egy

szűkülő nyelvész-tanár-diák csoport elefántcsonttornyába záródik be, hiszen taszít, ami eleve nehéznek hirdeti magát. Manapság egyébként sem arra biztat a társadalom, hogy a nehezebbet válasszuk. (Hol van már az az elszántság, amit a hatvanas években Kocsis István monodramája, a Bolyai estéje így sűrített parancsba, egy nemzedék életútját határozva meg ezzel: Ember, válaszd mindig a legnehezebbet.)

A mozgalom neve nem megerősíti, inkább elbizonytalanítja természetes anyanyelv-érzékünket. Úgy járunk, mint Mikszáth hályogkovácsa. Ami ösztöneinknek egyszerű és könnyű volt, azt tudatunk fontoskodása bonyolulttá és nehezzé teszi. Ha jól bemagyarázzuk magunknak, hogy lélegezni vagy járni nehéz, ha eleget méricskéljük, osztjuk-szorozzuk a tudónk vagy lábizmaink mozgása közben ható erőket, eljuthatunk oda, hogy a nehéz és állandóan fulladással illetve botlással fenyegető lélegzés, járás helyett a biztonságos műtődöt és tolokocsit választjuk.

Milyen szép, hogy énekelni és rajzolni még minden kisgyerek tud, és mer. És milyen szomorú, hogy 12-16 év tanulás eredményeképp már éber öncenzúra fojtja el ezt a tudást.

Az anyanyelven való szólás Istentől kapott, nagyszerű képességünk. Természetes, belénk-kódolt, tehát könnyű. Feltéve, ha pici korunktól anyánk szavaiba öltözik lelkünk, anyánk szavaihoz kötődik világra-ébredésünk. És ugyanúgy, ahogy – hacsak betegség nem bénít – holtunkig nem felejtünk el lélegezni, járni, nem válna nehezzé az anyanyelven való szólás sem, ha tiszta vizét kortyolhatnánk, abban mártózhatnánk meg pillanatonként.

Nem beszélni nehéz, hanem mondani valamit.

Magyarul beszélni pedig öröm, szellemi kaland, kihívás és beteljesülés.

Állítólag Bergson mondotta Dienes Valériának, hogy ha ő magyarnak születik, bizonyára költő lett volna, nem filozófus, hiszen a magyar nyelv maga filozófia.

Nem kétséges, hogy a magyar nyelv páratlan logikai ereje sokszorozta meg annak a magyar tudósnemzedéknek a tehetségét, szorgalmát, akik az atomkort, az úrkutatást, a számítógépes világot teremtették meg, akiket hitetlenkedve Mars-lakóknak nevezett a nyugati tudományos világ, s akiknek teljesítménye nyomán Robert Capa így kiáltott fel: *Nem elég tehetségesnek lenni. Magyarnak is kell lenni.*

Teller Ede szavait ismerjük: *Bámulatos és hatalmas a szép magyar nyelv kifejező ereje és hatása a magyar fiatalokra. Ha nem Ady nyelvén ismertem volna meg a világot, nem lettem volna több egy átlagos középiskolai fizikatanárnál. (1991)*

Ove Berglund svéd orvos és műfordító így nyilatkozott: *Ma már, hogy van fogalmam a nyelv struktúrájáról, az a véleményem: a magyar nyelv az emberi logika csúcsterméke. (2003)*

Már Grimm is meggyőződött arról, hogy: *A magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet.*

Vajon miért nem George Bernard Shaw drámáiról érvelésével kezdődnek a magyarórák? *Ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékebb lehetett volna... mert ezen a különös, ősi erőtől duzzadó nyelven sokszorta*

pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit. Beleborzongunk, ha felismerjük: térben, időben, kultúrában oly messziről, Bernard Shaw szinte szó szerint a mi József Attilánkat visszahangozza: *Nyelvünkkel megmintázhatjuk a kővágó motorok pergő zaját s az udvar sarkában gubbasztó maroknyi szalmaszemét alig-alig zizzenő rebbenését... Nyelvünk ősi és modern,... ázsiai és európai.*

Orkán-erejű költőnk, Berzsenyi Dániel elmélyült a nyelvek tanulmányozásában is. Az eredmény: *Bukdozásaim haszon nélkül nem maradtak, s örömet tapasztaltam, hogy a magyar nyelv tán az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja.*

A titokból legtöbbet talán Sir John Bowring (1792-1872) nyelvész sejtett meg: *A magyar nyelv a régmúltba vezet. Szerkezete ama távoli időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb európai nyelv még nem is létezett. Ez egy olyan nyelv, melynek logikája és matematikája a feszített húr erejének kezelhetőségével s rugalmasságával bír. E nyelv a legrégebb és legdicsőségesebb emlékműve a nemzeti önállóságnak és szellemi függetlenségnek. A magyar nyelv kialakulása... bámulatos... Aki ennek titkát megoldja, az isteni titkot fogja kifejteni.*

Elhisszük végre az elfogultsággal aligha vádolható idegeneknek azt, amit legnagyobbjaink is tudtak, vagy éreztek, de tőlük ezt költői gózként vagy magyarokodásként fogadta a „tudomány”?

A magyar nyelv: *botunk, batyunk, fegyverünk* (Kányádi Sándor). Mondhatjuk – igyekvő porszemként –, hogy őrizzük anyanyelvünket. De valójában ő őriz minket. *Nem a föld, nem a folyók tartják össze a nemzetet, hanem a nyelv – ismerte fel Kisfaludy Sándor.*

A címadó gondolatot Bornemissza Péter és a Biblia-fordítók erőteljes duzzadó nyelve kapcsán fogalmazta meg Németh László: *A vér hordja a test öröklését, a nyelv a lélekét. A nemzet egyéniségét őrző leghatalmasabb mű: a magyar nyelv. A magyar nyelv titkos súlypontja a régiségben és a régiséget őrző népnyelvben van. Legnagyobb nemzeti íróink meg sem születtek még, s a magyar nyelv ép és gyönyörű volt.*

Villantsuk fel néhány nyelvünkbe kódolt jellemzőjét a magyar népleleknek, világgépnek, erkölcsnek.

A holisztikus világszemlélet szerint az egész a résszel szemben elsődleges és magasabb rendű. Rokon ez a kisgyermek, a természeti népek és a teremtésfilozófia globális látásával, mely az egészszet, a lényeket látja anélkül, hogy részletekre bontaná. A valaha kerek egész két fele a nő és a férfi, a jin és a jang. Erre utalnak nyelvünkben a *feleség, életem párja* kifejezések. A magyar nyelv egységben látja a világot, az embert, nem nemekre osztva. Ez nem primitívtségének, hanem ősiségének egyik bizonyítéka: a névszói nemek hiánya az Isteni egységből való kiszakadás, a megosztottság előtti állapotot tükrözi. A főnevek nemek szerinti megosztása az új nyelvekben – és itt az ógörög, a latin is újnak számít a több tízezer éves ősnyelvhez képest – a részre széthullt világ, a „minden egész eltörött” bizonytalanságára vall. Úgyan mi indokolja azt, hogy a *kanál hímnemű, a villa nő-, a kés semleges nemű legyen – der Löffel, die Gabel, das Messer?* Ez még csak értelmetlen és fölösleges, de az már groteszk, hogy a *lány semleges nemű – das Mädchen.*

Nyelvünkben a páros testrészek szerves egységet képeznek: együtt egyek, külön csak felek. Gyökerét vesztett nyelvézrekre, idegen nyelvi hatásra vall a *sze-me-i, szárnyai* többes számú alak vagy az *egyik szeme, egyik szárnya* kifejezés használata a *szeme, szárnya, fél szeme, fél szárnya* helyett.

Hasonlóan nem a részletet, a felszínt, hanem a dolgok lényegét, biológiai célját ragadjuk meg, amikor egyes számban használjuk a *körmöt, a haját, a tollat, a pikkelyt.*

Agyonhallgatott és elfeledett nagy nyelvészeink tudták, hogy a magyar nyelv alapja az egyszótagos gyökrendszer, melyben az értelmet a két mássalhangzó hordozza, a közöttük álló változó magánhangzó árnyalja, a hozzájuk ragasztott újabb gyökök, toldalékok pedig végtelen számú új szóvá ágaznak-bogaznak, dús szóbokrokká terebélyesednek. A Czuczor-Fogarassy szótár vaskos kötetei, Karácsony Sándor nyelvtana ezt a gyökrendszert írja le, mint a magyar nyelv tömörségének legfőbb forrását. A gyökrendszerre mutat vissza nyelvünk ősi, egyszótágú alapszókinccse. Beleborzongunk nyelvünk mélységeibe, ha csupán egyetlen szógyökünkről lefűjjük a kollektív felejtés porát, és eredeti, valódi jelentése szerint kezdjük helyére illesztgetni. A szer kezdetben *rendet* jelentett. *Szertelen* szavunk még őrzi ezt a jelentést, de mennyivel többet mond ezzel az értelemmel telítve *szereződés, szerfölött, szerét ejti, szerszám, szeres település, szervez, szerel* szavunk. A *szerelem, a szeretet* pedig – egyedül a mi nyelvünkben – a legfőbb, az ötödik elemként, *szervező* elvként Isten *rendjét* hozza el földi világunkba. A *szeretet mozgat napot és csillagot.* – áll Dante Isteni színjátékában. Ahonnan pedig ez a *rend, a szer-elem* hiányzik, ott jelenik meg a *fél-elem* mint a páros kerekesség, az egység, a teljesség legszomorúbb hiánya. Az ember egyedül *fél* – szárnyaszegett, és retteg. Lám, nem véletlen, pusztán alaki egybeesés, mint azt a mai nyelvészet tanítja, hanem egyazon szógyökünk igeként és névszóként mélyen összetartozó jelentése.

Lényegre törő, tömör nyelvünk a tőhöz ragasztott szóelemekkel, képzőkkel, jelekkel, ragokkal és a végtelen variációt magában rejtő igekötőnkkel, no meg a szóösszetétellel öt-hat nyelvtani viszonyt és ezer új tartalmat képes kifejezni egyetlen szóban. *Láthattál – tu ai putut sa ma vezi, tu m'as pu voir, le-, fel-, ki-, be-, át-, össze-, vissza-, szétver, ablakszem, üvegszem, búzaszem, gyöngyszem, tengerszem, szemüveg, szemfenék, szempont, szemszög.*

Nyelvünk tömörségére és logikai szigorára vall, hogy fölöslegesen nem ismétli az információt, nem jelöli kétszer a nyelvtani viszonyt: *szép gyermekek – copii frumoși, des beaux enfants, öt fiú – cinci baieti, cinq garçons, sok szó – multe cuvinte, beaucoup de mots.*

A létige jelen ideje belesűrűsödik a névszói állítmányba: *Szép a világ, gyönyörű a világ..* (Dsida) – *lumea este frumoasa, le monde est beau.* Vajon miért nem mondjuk ki a legfontosabbat, a létigét: azt, hogy van? Messzire vezet ez a kérdés, ha elfogadjuk, hogy nyelvünk sarokköve, a teremtés előtti létet kifejező Ige, a VAN ősnyelvünkben magának az Istennek volt a neve. Az pedig parancs nálunk, magyaroknál, hogy Isten nevét hiába ne vegyed.

Mély filozófiai üzenete van nyelvünk tulajdonszemléletének is: a *birtokolni* ige helyett a *nekem van* alakot használjuk, amely tiszteletben tartja a birtoktő-

lünk függetlenül való létezését is, alázattal fogadva el a Teremtő döntését minden tulajdonunk fölött.

Népünk rég otthon van ebben az élettérben. Ember és természet szoros szövetségének aranykorát idézik költői erejű metaforáink, melyek testrészek nevével fejezik ki a táj elemeit, vagy állatok, növények tulajdonságaival az embereket: *hegygerinc, barlangszáj, kutyahúség, nádszálkarcsú*. Szólásaink is akkor születtek, amikor az ember benne élt a természetben, állat- és növényközelen csodálkozott rá a teremtett mindenségre. A *fa* nyelvünkben, meséinkben, díszítőművészetünkben egyaránt összetett, ősi jelképpé vált. Az *életfa* az ember földi útját rajzolja meg a meghasadó magtól a felfele kérő, lefele adó, termő ágakig: feladatunk Isten felé vezetni lelkünket és itt a földön továbbadni az életet. A *világfa* a magyar világlátás képi megfogalmazása, a mindenség jelképe, az alvilágé, a földi lété és a lelkek birodalmáé. A gyökér és korona szimmetriája a teremtés alapelvét árulja el: ugyanaz van lent, mint fent, kint, mint bent, a mikro- és a makrokozmoszban.

A magyar nyelv tükre népünk jellemének is. *A magyarul, magyarosan, magyarán* szócsalád is árnyaltan utal erre. *Magyarán megmondani* azt jelenti: egyenesen, nyíltan beszélni. *Aki embernek kevés, magyarnak nem alkalmas* – védi humorral, de a határőr székely konokságával közössége ép erkölcsi rendjét Tamási Áron.

Egyenes jellemre vall a magyar szóhangsúly, mondathangsúly, szórend és beszéd-dallam. Nem köntörfalazunk, nem lebegtetjük a mondat közepéig vagy éppen a végéig azt, ami fontos, mindjárt a mondat elején megmondjuk, hangsúlyozzuk és legmagasabban intonáljuk a lényegét. A szóban is mindig az első szótagot hangsúlyozzuk. A dallam ereszkedő, föntről kezd, és a mondat végére elcsitul. Csak akkor emelkedő, ha kérdezzük, és ezt nem jelzi kérdőszó.

A nyíltság, az ésszerűség, a fontossági sorrend alakította név- és dátumhasználatunkat is: hiszen napnál világosabb, hogy nem a keresztnév és nem a nap, a hónap a fontosabb, hanem a családnév illetve az év.

Kiejtés szerinti írásmódunk egyszerre bizonyítja nyelvünk, műveltségünk ősiségét, népünk egyenes jellemét és célratörő gondolkodását. Némelyik modern nyelv írása valóságos titkosírás. Akár a rokokó korszak udvari francia nyelve – mintha arra találták volna ki, hogy elrejtse, nem arra, hogy megmutasson. A mi helyesírásunk nem agyafúrt, nem körmönfont, hanem egyszerű és kézenfekvő: ami szívémen, a számon és ugyanolyan alakban – a tollamon. Szavaink túlnyomó többségében azt írjuk, amit ejtünk. Csak az a fránya *ly* ne volna! – sóhajt fel erre a kisdíák. Pedig éles fülünk a *j* és az *ly* ejtésében is felfedezheti az árnyalatnyi különbséget. Nem is beszélve a ma már egyre több gondot okozó hosszú-rövid hangokról. Azok különbségét a süket is hallaná, ha helyesen ejtenék őket. Erre utalnak Marx György szavai: *A magyar gyerekek számára annyival könnyebb megtanulni olvasni és írni, mint egy angolnak vagy franciának, hogy a magyar gyerekeknek sokkal több idejük jut a matematikára. Nem csoda, hogy oly sok a híres magyar matematikus.*

Nyelvünkben, kultúránkban felbecsülhetetlen kincsnek és erőnek vagyunk a birtokosai.

Emeljük fel fejünket. Legyünk büszkék, bizakodók: hatalmas az örökségünk. Anyanyelvünk ereje nemcsak arra elég, hogy megnevezzük, hanem arra is, hogy megértsük, sőt alakítsuk vele a világot. Mi a marsallbotot nem tarisznyánkban hordozzuk, mint Napóleon katonái. Agyunkba, jellemünkbe van belekódolva a nyelv, a szokásrend és tudás, amely megalkotta a nem euklideszi geometriát, a dinamót, a torziós ingát, a telefonközpontot, a számítógépet, a gyufát, a golyóstollat, a C-vitamint. És megalkotta a világ első vallásszabadság-törvényét, Bartók Mikrokozmoszát, Csontváry Cédrusát, József Attila Eszméletét.

Ránk is vár egy feladat. Keressük meg. Lássunk hozzá.

Nagy Lászlóval vallom: *Hiszek a szóban. Kötelességem figyelni a szóra. Bánom a szóval: odaadás és felelősség. Hiszem azt is, hogy elvezet a pecsétek mögé, ahol éppen rám várnak a titkok.*

Sokan akarták már nyelvünket megreformálni, újítani, kicsavarni, megalázni, lekicsinyelni, de az élet törvényét hordozó belső lényegének nem árthattak, mert Isten teremtette, Isten védi. Erős a magyar nyelv. Kapaszkodjunk bele, és elvezet a pecsétek mögé, ahol ránk várnak a titkok. A letagadott múltunk, az elhazudott jelenünk és a megígért, megszenvedett, megérdemelt jövőnk.

Zsigmond Emese
a Napsugár gyermeklap főszerkesztője

1955-ben született a Hargita megyei Szentkeresztbányán. 1974-ben érettségizett a marosvásárhelyi Unirea Gimnázium humán tagozatán. 1978-ban a Babes-Bolyai Tudományegyetemen magyar-franciánári oklevelet szerzett. 1978-89 között tanár Kolozsváron, 1989 szeptemberétől a Napsugár gyermeklap szerkesztője, 1992-től főszerkesztője. Egyetemi évei alatt főszerkesztője kolozsvári Visszhang Diákrádióknak, külső munkatársa a marosvásárhelyi és a kolozsvári Rádióknak. Írásai gyermek- és ifjúsági lapokban, művelődési és szakfolyóiratokban, napilapokban jelentek meg. Szerkesztői munkájának eredménye a Napsugár és a Szivárvány gyermeklap tartalmi, grafikai igényessége, magas példányszámban való, rendszeres megjelenése, a Kárpát-medencei magyar gyermeklapok együttműködése, egy közös kiadvány, a Barangoló megszületése, egy sereg értékes gyermekkönyv megjelenése, szakmai konferenciák, gyermektáborok, anyanyelvi és műveltségi versenyek szervezése, szakmai irányítása. Szerkesztésében verseskötetek, mesegyűjtemény, portréalbum, munkafüzetek jelentek meg. Évek óta gyermekirodalmi szaklektora az Erdélyi Magyar Könyves Céh pályázatainak.

Csép Sándor

Népesedési riadó, avagy peregnek a 24. óra percei

Bár demográfusok, statisztikusok évtizedek óta kongatják a vészharangot, úgy tűnik, hogy a döntéshozók a megfelelő eszközök birtokában sem dolgoznak ki stratégiát a súlyos demográfiai helyzet orvoslására. A deficitárius népesedési folyamatok bár egész Európára jellemzőek, a Kárpát-medencei magyarság esetében egyenesen ijesztőek. Évente egy városnyi populáció – 30-50.000 - ember tűnik el. Szinte napokban, hetekben számolható, hogy mikor bukik 10 millió alá az anyaország lakóinak száma. Az utódállamok magyar közösségei még drámaibb mértékben gyérülnek. Az évtizedek óta tartó népességfogyás mértéke az utóbbi időben felgyorsult, sőt tovább fog gyorsulni és a társadalmi korfa alakulása az idősek arányának eddig nem tapasztalt növekedését mutatja.

Ennek a folyamatnak a végiggondolására és egy cselekvési tervre vonatkozóan nincsenek elképzelések. A tüneti kezeléssel túl nem lehet lépni a társadalmi és gazdasági élet valamennyi területére kiható leépülés következményeit felmérő odafigyelésnek, adekvát megoldásoknak. Gondoljunk csak az egyre romló munkaerő utánpótlásra, a szociális ellátás fokozódó gondjaira. A - romániai viszonylatban - két évi gyermeknevelési szabadsággal együttjáró anyagi juttatás az anyaság megbecsülésének kifejeződése lehetne, ha a két év leteltét a gyermek felnőtté-válásáig tartó hatékony kormányzati támogatás követné, vagy a több gyermeket felnevelő anyát hasonló jogok illetnék mint a bármely más hivatást főfoglalkozásként folytató személyek. Az adókedvezmények, a fiatalok fészekrakását elősegítő rendelkezések annyira jelentéktelenek, hogy nem fokozzák a gyermekvállalási kedvet. Nevelési rendszerünkben és a magatartás-formáinkat meghatározó szellemi-erkölcsi életünkben a család, mint nemzetfenntartó közösség, mint társadalmi alapsejt nem kapja meg az őt megillető helyet.

Kezd elterjedni a közgondolkodásban és közbeszédben a defetista és peszsimista beletörődés, miszerint ezen a helyzeten nem lehet már semmiképp változtatni, beteljesül a Herder jóslata, előbb-utóbb eltűnünk a térképről és 2200-ban eltemetik az utolsó magyart. Ennek a közhangulatnak a kialakulásában döntő felelőssége van a tehetetlen, ún. „megélhetési” politikusoknak és a társadalmi közérzetet negatív irányba alakító, mondhatni deformáló szellemi-művészeti áramlatoknak, köztük elsősorban a divatos hedonista szemléletet propagáló médiumoknak. Mondhatnók, hogy ez több mint felelősség: ez már bűn. Nem akadt még egyetlen olyan miniszter, vagy parlamenti képviselő, aki azt mondta volna, hogy mindezen bajokra van egy nem is lehetetlenül nehéz megoldás: anyagi, szervezési, nevelési eszközök összehangolásával és maximális hatékonyságú

bevetésével el kell érni, hogy 2,1% legyen a termékenységi index, vagyis 20 anyának legyen 21 gyermeke.

Erre pedig azonnal pénzt, szervező-végrehajtó kapacitást kell létrehozni a legfelső törvényhozási szinttől a helyi önkormányzatok szintjéig.

Így már biztosítva van a népesség reprodukciója, az egészséges társadalmi élet alapfeltétele.

Kiragadva a számos reményvesztő ok, akadály, jelenség hínárjából azt az egy tényezőt, hogy írj és mondd: 2,1%, vagyis kettőegyszázötöd százalék megmaradásunk együtthatója, bűvös száma! - már nem tűnik lehetetlennek, mindaz, amit a kishitűek, a gyámoltalanok, a gyávák, az önfeladók „lehetetlennek” tartanak

A kormányzasi-országvezetői vetésforgó szereplőiről azonban mindegyre Churchill lényeglátó megállapítása jut az ember eszébe, miszerint a politikusok mindig a következő választásokra gondolnak és csak az államférfiak azok, akik a következő nemzedékekre gondolva cselekszenek. Megállapíthatjuk keserűen, hogy nincsenek, avagy alig vannak államférfiaink.

Már most akkor mit tegyünk mi, akik távol vagyunk a makrotársadalmi, nagypolitikai eszközök igénybevételének lehetőségeitől?

Az a fajta válasz természetesen szóba sem jöhet, hogy mélabúba, halálváró hangulatba zuhanva várjuk a véget. Ha tudjuk azt, hogy nem csak a lét (és nem mindig elsődlegesen) határozza meg a tudatot, hanem a tudat a létet és a tudat a magatartást, akkor már alapos és reális lehet a reményünk, arra nézvést, hogy kilábalunk ebből a demográfiai válságból és lesznek újabb és újabb nemzedékeink, akik tovább viszik mindazt, amit az elmúlt ezredek során az emberiség asztalára mi, magyarok letettünk.

Gyakran emlegetik, hogy a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom mellett és után a modern korban kialakult a negyedik hatalom: a média hatalma. Újságok, rádiók, televíziók, újabban az internet rendkívüli hatást gyakorol társadalmi folyamatok alakulására. Kormányokat buktatnak, újakat segítenek hatalomra, életstílust, divatot diktálnak. - Ideje, hogy beszéljünk az ötödik hatalomról: a civil világ hatalmáról, a polgári szerveződésekben halmozódó hatalmas energiákról, amelyek a jövőben egyre inkább meghatározóvá válnak-válhatnak.

A Magyarok Világszövetsége által kezdeményezett Reménység Házai, a NOE -Nagycsaládok Országos Egyesülete -, az online Demográfiai Fórum, a Nagy-családok Erdélyi Szervezete, az Erdélyi Családsegítő Szervezet, az Életfa, a Kismamaklub, a Váradosok Klubja, a Magyar Mozgássérültek Társaságának Leányanyákat támogató Programja, a Magyar Ifjúsági Tanács, az Erdélyi Magyar Ifjak, az Áldás-Népesség Mozgalom - mindezek az első lépéseit jelentik annak a hosszú, nem könnyű, de reális és végigjárható útnak, amely kivezet a jelenlegi siralomvölgyből. Amely útnak addig kell tartania, amíg egy igazi hazafi, egy államférfi kiáll a parlament szószékére és sürgős, rendkívüli törvénytervezetet terjeszt elő az előbb elmondottak értelmében... És hogy ez az államférfi mielőbb kiemelkedjen a némaságból, szót emeljen és cselekedni kezdjen, nekünk, civileknek kell fáradhatatlanul követelnünk ezt a törvényt, az ÉLET TORVÉNYÉT, a MEGMARADÁSUNK TORVÉNYÉT egyre hangosabb szóval,

mindaddig, amíg feljut a magas törvényhozás füléig. Nem lehetetlen, hiszen volt már hasonlóra példa!

Számunkra, civil személyek számára az a feladat marad, hogy felhagyjunk a síránkozással és hirdessük, terjesszük magánéletünkben, környezetünkben, szervezeteinkben, egyházaikban, munkahelyünkön, pártunkban, családjunkban: nincs vége a magyarok történelmének, hanem újabb napfényes, lapjait írhatjuk... És ez kizárólag rajtunk múlik, kizárólag a mi kitartásunkon a mi akaratunkon, elhatározásunkon, hazaszeretetünkön és reménységünkön, hitünkön, amely nem egy világcsodát művelt eddig a történelmében...

Kolozsvár, 2008. Július 7.